

5. Кагермазова Л. Ц. Возрастная психология / Л.Ц. Кагермазова. – М.: ДПО КБГУ, 2003. – 276 с.
6. Коллектив, личность, общение / Словарь социологических понятий / Под. ред. Кузьмина Е.С., Семенова В.Е. – Л.: Лениздат, 1987. – 355 с.
7. Морено Дж. Сорциометрия. Экспериментальный метод и наука об обществе / Дж. Морено. – М.: «Иностранная литература», 1958. – 255 с.
8. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В.А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: «Академия», 2000. – 200 с.
9. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А.В. Петровский, В.В. Шпалинский. – М.: «Просвещение», 1978. – 455 с.
10. Психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М., 1990. – 565 с.
11. Современные основы моделирования методов проективного обучения: Сб. науч.-метод. статей / Уральский гос. пед. ун-т / Т.Л. Блинова (ред.). – Екатеринбург : НУДО "Межотраслевой региональный центр", 2001. – 47 с.
12. Тесты, описание. Электронный доступ: – <http://azps.ru/tests/>.

Пьянкова Г. В. ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ ПОДРОСТКОВ СРЕДНЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье раскрыты психолого-педагогическое содержание понятий «сфера коммуникации», «коммуникативные умения». Автором рассмотрены методологические основы и теоретические позиции процесса формирования коммуникативных умений подростков среднего школьного возраста, диагностические исследовательские методики оценки уровня коммуникативных умений.

Ключевые слова: сфера коммуникации, подростковый возраст, общения, коммуникативные умения, критерии и показатели сформированности коммуникативных умений, диагностические методы.

Pjankova G. V. DIAGNOSTIC METHODS FOR EVALUATING THE LEVEL OF COMMUNICATIVE SKILLS OF ADULTS OF AVERAGE LEVEL OF EDUCATION

The article explores the psychological and pedagogical content of the concepts of "sphere of communication", "communication skills". The author deals with the methodological principles and theoretical positions of the formation of communicative skills of adult's diagnostic research methods for evaluating the level of communication skills.

Keywords: field of communication, adolescence, communication, communication skills, criteria and indicators of forming communicative skills, diagnostic methods.

159.92

Симоненко С. М., Хуан Їн (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ПІАНІСТІВ ТА ВОКАЛІСТІВ

В статті розкриваються психологічні особливості розвитку візуального мислення у студентів музичних спеціальностей. Досліджено особливості розвитку структурних компонентів візуального мислення у студентів музичних спеціальностей. Емпірично встановлено різниці в розвитку процесуальних характеристик та операціональних компонентів візуального мислення, а також особливості розвитку структурних компонентів музичних професійних здібностей у студентів-піаністів та студентів-вокалістів, у студентів-музикантів. Виявлено взаємозв'язки між структурними компонентами візуального мислення з іншими структурними компонентами музичних професійних здібностей у студентів музичних спеціальностей. Розроблено тренінг з розвитку візуального мислення у студентів музичних спеціальностей та встановлено ефективність його використання з метою підвищення рівня розвитку візуального мислення у студентів-музикантів.

Ключові слова: візуальне мислення, творчі здібності, музикальні здібності, вихованський образ, образ-концепт, розвиток, студенти музичних спеціальностей, тренінг.

Метою нашого дослідження було вивчення психологічних особливостей розвитку візуального мислення у студентів музичних спеціальностей, розробка й апробація ефективності тренінгу з розвитку даного виду мислення.

На сучасному етапі розвитку суспільства пошук і розробка діючих засобів підвищення ефективності учбово-професійної діяльності з розвитку професійних здібностей у Вузах є актуальною й своєчасною. Проблема музикальності й музичних здібностей – одна із центральних у музично-психологічних дослідженнях. Рішення проблеми музичних здібностей може істотно вплинути на практику музичного навчання й виховання.

Проблема ролі музичної пам'яті, сприйняття, уваги, уваги в музичній діяльності є актуальною темою багатьох досліджень (І. П. Гейнрихс, О. Л. Готсдинер, Є. В. Незайкинський, К. В. Тарасова, В. І. Петрушин, С. Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов та ін.). У сучасній музичній психології дослідники все частіше виділяють значущу роль різних видів мислення в структурі музичних здібностей. На наш погляд, недостатньо вивченою є роль у ньому наочних видів мислення, зокрема, візуального мислення як самого складного їхнього виду.

Актуальність вивчення візуального мислення як специфічного виду мисленнєвої діяльності визначається тим, що цей процес займає особливе місце в інтелектуальному й творчому розвитку особистості. У силу цього, візуальне мислення, його механізми стає все більш розповсюдженим предметом вивчення в різних областях психологічного знання: від теорії рішення завдань і винахідництва до досліджень різних видів творчої діяльності. Специфіка розвиваючого впливу музичного мистецтва на візуальне мислення й, навпаки, роль візуального мислення в розвитку музичних здібностей, створенні музичного образу ще недостатньо вивчена.

Проблема музикальності й музичних здібностей – одна із центральних у музично-психологічних дослідженнях. Принциповий підхід до вивчення спеціальних здібностей людини у вітчизняній психології є в акценті їхнього нерозривного зв'язку із загальними здібностями. Б. М. Теплов підкреслює, що «більш точно було б говорити не про загальну й спеціальну обдарованість, а про загальні й спеціальні моменти обдарованості або – ще точніше – про більш загальні й більш спеціальні моменти». Співвідношення загальної обдарованості й спеціальних здібностей, на думку С. Л. Рубінштейна, пронизують один одного. Загальна обдарованість проявляється в спеціальних здібностях. Для створення й формування здібностей, в першу чергу, необхідна діяльність, що вимагає цієї здібності, отже, для розвитку музичних здібностей потрібна музична діяльність: сприйняття музики - як перцептивно складова музичних здібностей, спів, гра на музичних інструментах, ритмічні вправи – як їхня репродуктивна складова.

Сучасні психологи, розділяючи погляди Б. М. Теплова, трактують музичні здібності як психологічні особливості індивіда, які забезпечують можливість успішного виконання музичної діяльності.

Питання про структуру музикальності є одним із самих складних. Можна виділити такі концепції тлумачення структури музикальності: вона є єдиною й цілісною властивістю (Г. Ревеш і С. Надяліна). Музикальність складається з сукупності різних музичних здібностей (Ю. Майнуоринг, К. Ламп, Н. Кей, Г. Кениг). Музикальність складається з однієї здатності: А. Фейст – почуття інтервалів; К. Штумпф і М. Майер – у здібності аналізувати акорди; К. Сішор – велике число не пов'язаних між собою музичних здібностей різної складності й походження.

Заслуговує на увагу думка Дж.Криса про взаємозв'язок і взаємозалежність функцій: інтелектуальної, емоційно-естетичної та творчої музикальності. Широке розуміння музикальності як особистісної властивості присутнє у визначенні В. І. Петрушина. На його думку, музикальність – це «здатність бачення світу, його переживання у формі музичних образів». К. В. Тарасова вважає, що до числа музичних здібностей повинні бути включені пізнавальні музичні здібності. Дуже важливим, із психологічної точки зору, обґрунтування Б. М. Теплова про нерозривний зв'язок емоційного й пізнавального аспектів музикальності. У дослідженнях останніх років спостерігається тенденція до «інтелектуалізації» музикальності. Проблема ролі музичної пам'яті, мислення, уваги, уяви в музичній діяльності дотепер є актуальною темою багатьох досліджень (І. П. Гейнрихс, А. Л. Готсдинер, Є. В. Незайкинський, К. В. Тарасова та інші).

Таким чином, ми можемо виділити дві тенденції в дослідженнях музикальності: «виводу» музичних здібностей за рамки сенсорно-перцептивного рівня й включення в структуру музикальності пізнавальних музичних здібностей.

На думку В. О. Моляко творчість, творча діяльність є одним з головних критеріїв людської сутності. Саме здібності до творчої діяльності характеризують людину, підкреслюють гідність та своєрідність її психіки. С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов, Б. Г. Ананьєв вказували, що спеціальні здібності стають творчими тільки завдяки тому, що в їх структурі проявляється й підсилюється дія загальних здібностей. Таким чином, одним з важливих у структурі професійних музичних здібностей є інтелектуально-творчий компонент.

Основою будь-якої діяльності творчого характеру є її когнітивна сфера й інтелектуальні творчі здібності, тому що будь-який акт творіння містить у собі мисленнєвий початок, інтелектуальну програму й контрольоване інтелектом здійснення самого творчого процесу. Тим самим передбачається інтелектуальна регуляція творчого процесу. Музично-виконавські здібності, їх розвиток можна розглядати як опис і дослідження всього спектра психічних процесів, що беруть участь у здійсненні виконавської діяльності, від відчуття до творчого мислення.

На наш погляд, недостатньо вивченою є роль в музичній творчості наочних видів мислення, зокрема, візуального мислення як самого складного його виду. Проблема візуального мислення та його розвитку в психології художньої творчості досліджувалася в роботах С. М. Симоненко, Т. А. Вовнянко, О. М. Грек та інших. У цей час візуальне мислення розглядається як продуктивний психічний процес, як найвищий рівень розвитку наочних видів мислення, як вища пізнавальна діяльність, що має культурно-історичну природу, розвивається в процесі діяльності; має індивідуальні особливості перебігу; складну інтегральну структуру та відображає зв'язки й відношення об'єктивної реальності за допомогою різних форм візуального кодування на метавербальному рівні. Змістом цього рівня наочно-мисленнєвої діяльності є трансформація різних проблемних ситуацій у структури нових знань, створення образів-концептів. Їх матеріальними носіями можуть бути різні артономічні форми, що є результатом візуального метамоделювання на різних рівнях відображення реальності: від конкретних речей до вищих рівнів абстрагування дійсності (С. М. Симоненко). Завдяки візуально-мисленнєвій діяльності стає можливим здійснити переклад з однієї мови пред'явлення інформації на іншу, осмислити зв'язки й відносини між її об'єктами.

Виконання музичного твору є й метою й підсумком діяльності музиканта. При цьому прояв майстерності пов'язаний, в першу чергу, із творчим аспектом виконання, що припускає створення й реалізацію виконавського образу музичного твору. Музично-виконавська діяльність за своєю природою є дворівневою. Так, Н. Перельман (1996) виділяє «сферу передмистецтва» й «сферу мистецтва», Л. Баренбойм (1973) – «технічний» й «творчий» початок; С. І. Савшинський (1961) говорить про «формальне» й «художнє» виконання. Таким чином, якщо формально-ілюстративне виконання більше визначається зовнішніми стимулами (нотним текстом, авторськими вказівками), то творче виконання – «внутрішньою програмою» (Бернштейн, 1966) – виконавським образом. Виконавська майстерність є вищою психічною функцією (за Л. С. Виготським).

Виконавський образ, будучи продуктом творчої діяльності, породжує той спосіб подання музичного матеріалу, що сприяє розкриттю змісту твору та його індивідуального бачення, визначенню адекватних засобів виконання. Поняття виконавського образу тривалий час перебувало лише в полі уваги музикантів, музикознавців (Г.Г. Нейгауз, 1982, І. Гофман (1961); в рамках наукової психології (А.П. Готсдинер, 1993, Л.П. Бочкарев, 1997); виконавський задум (Є.Г. Гуренко, 1982). Активна роль цілісного психічного образу в регуляції діяльності суб'єкта розкрита загальнопсихологічною категорією образу світу (О.М. Леонт'єв, 1979, 1986), що підготувало реальну основу для вивчення виконавського образу в психології. У роботах С.Д. Смирнова (1985), В.В. Петухова (1990) показана активна роль психічного образу в ініціюванні й регуляції діяльності. Користуючись термінологією С.Д. Смирнова, можна сказати, що якщо процес творчого мислення в наочній формі відноситься до «світу образів», то процес візуального мислення – до «образу світу», цілісному образу, що служить умовою для його функціонування. Образ світу не зводиться тільки до знання про світ: він є – одночасно – способом його інтелектуального розуміння, мотиваційного прийняття й діючого освоєння.

Існуючі способи подання реальності, у тому числі способи постановки й подолання виникаючих проблем, служать суб'єктові основою для активного пошуку нових, незвичайних засобів, прийомів їхнього рішення. Візуальне мислення в музично-виконавській діяльності – це процес побудови способів подання музичного твору, необхідних суб'єктові для творчого виконання. Ці способи є узагальненим образом майбутнього виконання, що виконує функції розуміння, прийняття та освоєння майбутнього твору, його культурного змісту. Такий цілісний образ і зветься виконавським або образу-концепту. Тому візуальне мислення відіграє провідну роль у процесі породження виконавського образу (як образу-концепту) музичного твору.

Виконавський образ відрізняється від звукового образу музичного твору: він «всеоб'ємлює не тільки звуковий, але ідейний й емоційний зміст, у той час як звуковий образ є оболонкою музичного образу, його звучною плоттю. Виконавський образ опосередкований образом світу суб'єкта. Він тому й «проявляє» сховане в нотному тексті зміст музичного твору, його культурний зміст, що пропускає його через всі рівні ієрархічної системи образу світу виконавця. Саме виконавський образ, в першу чергу, визначає те, що відноситься до поняття виконавської майстерності. Виходячи із цього, можна вважати, що образ-концепт – це та загальна крапка, у якій перетинаються (і за формою, і по змісту) дві частини досліджуваної теми: візуальне мислення й музичні здібності. Візуальне мислення виступає, як процес породження й

трансформації виконавського образу – індивідуального способу подання музичного твору, опосередкованого образом світу суб'єкта.

Емпіричне дослідження проводилося з метою вивчення психологічних особливостей розвитку візуального мислення у студентів-піаністів та студентів-вокалістів. У проведенні дослідження брали участь 150 досліджуваних музично-педагогічного факультету. Були виділені групи досліджуваних: 1 група – студенти-піаністи, 2 група – студенти-вокалісти. У кожену групу входила однакова кількість досліджуваних.

Були задіяні наступні методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення й систематизація теоретичних підходів й емпіричних результатів; емпіричні – спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності; психодіагностичне тестування, у ході якого були використані наступні конкретні методики: для дослідження процесуальних характеристик візуального мислення – модифікований варіант методики П. Торренса, рішення завдань за методикою Л. Кінга; для дослідження операціональних компонентів візуального мислення – методика Прогресивних матриць Дж. Равена, методика Р. Амтхауера; для дослідження професійних здібностей – методика Дж. Гілфорда, модифікований варіант методики Дембо-Рубінштейна, метод експертних оцінок; розвивальні – тренінгові завдання для розвитку візуального мислення.

Для обробки первинних даних ми використовували методи математичної статистики: визначення середнього арифметичного, кореляційний аналіз (за критерієм Спірмена). Для перевірки вірогідності різниці середніх значень по вибірках ми застосовували t-критерій Стьюдента. Процедура обробки даних проводилася за допомогою програмного пакета SPSS v 13,0 for Windows. Інтерпретаційні методи: генетичний і структурний.

Нами був проведений порівняльний аналіз особливостей розвитку візуального мислення у студентів-піаністів та студентів-вокалістів. Для цього були співставлені отримані результати за всіма показниками й зроблений кількісний та якісний аналіз. За даними рис.1. ми можемо спостерігати різницю в результатах за всіма показниками процесуальних характеристик на всіх курсах у студентів-піаністів і студентів-вокалістів, але в обох групах студентів музичних факультетів протягом навчання у вузі відбувається нерівномірний розвиток зазначених характеристик візуального мислення.

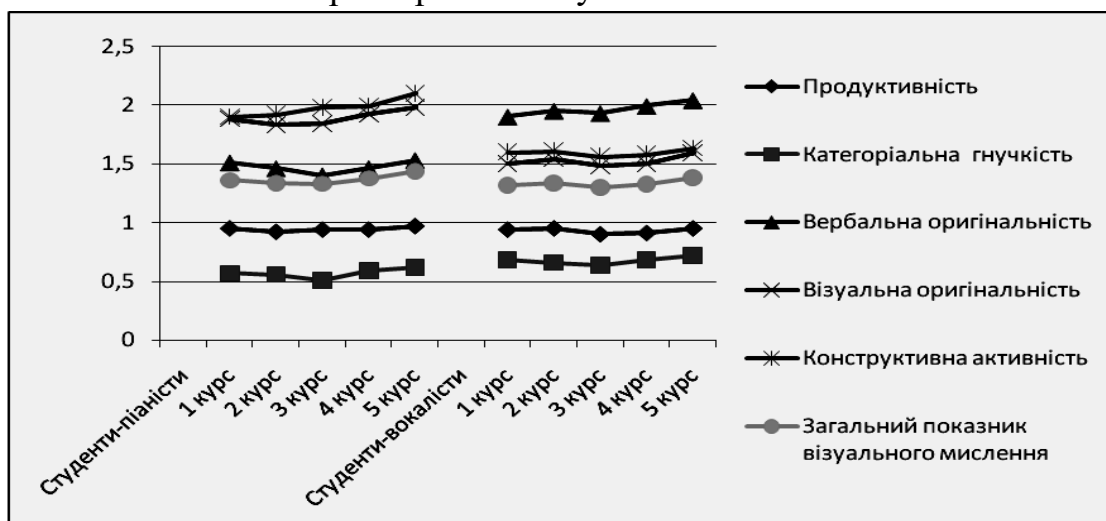

Рис. 1. Порівняльний аналіз розвитку процесуальних характеристик візуального мислення у студентів-піаністів та студентів-вокалістів 1-5 курсів

Проведемо детальний аналіз різниць в результатах дослідження за методикою П. Торренса. Отримані дані дозволяють визначити різницю в розподілі показників процесуальних характеристик у студентів-піаністів та студентів-вокалістів. Так, найвищі оцінки в обох групах студенти одержали за показником продуктивності висування візуальних гіпотез. Але у студентів-піаністів вищі бали за показниками візуальної оригінальності та конструктивної активності, а у студентів-вокалістів високі бали за показниками вербальної оригінальності й категоріальної гнучкості.

Виявлено, що протягом усього процесу навчання у студентів-піаністів та студентів-вокалістів відбувається розвиток процесуальних характеристик візуального мислення. Загальним у їхньому розвитку є зниження його на 2-3 курсі і якісний стрибок на 4 й 5 курсі. Показники продуктивності висунення візуальних гіпотез у студентів-піаністів і студентів-вокалістів мають високий рівень розвитку. Визначено розходження в розподілі показників процесуальних характеристик візуального мислення. У студентів-піаністів домінують показники візуальної оригінальності й конструктивної активності, а у студентів-вокалістів – показники вербальної оригінальності й категоріальної гнучкості.

Порівняльний аналіз результатів дослідження свідчить про різницю в показниках операціональних компонентів візуального мислення у студентів-піаністів 1-5 курсу та студентів-вокалістів 1-5 курсу. Визначено, що загальним у розвитку операціональних компонентів візуального мислення у студентів 1-5 курсу піаністів та вокалістів є високі показники здатності до диференціювання основних елементів структури (результати виконання за серією А), найнижчі показники здатності до складного багаторівневого аналізу та переробки візуальних даних (серія Е), такі показники, як здатність до дії за аналогією; здатність до візуального синтезу фігур; здатність до візуального аналізу. (результативність виконання серій В, С, D) має середній рівень у всіх досліджуваних. Різним є те, що загальний показник розвитку операціональних компонентів візуального мислення вище у студентів-піаністів, ніж у студентів-вокалістів 1-5 курсу.

Виділені особливості розвитку таких структурних компонентів музичних професійних здібностей, як: технічність (музично-сенсорний компонент) і інтелектуально-творчий компонент у студентів музичних факультетів, а саме: у студентів-піаністів 1-5 курсу показник технічності – на першому місці, як за оцінками експертів, так і за самооцінкою. Показник інтелектуально-творчих здібностей у студентів-піаністів 1-3 курсу – низький, підвищується у студентів-піаністів на 4-5 курсі. Показник технічності у студентів-вокалістів 1-3 курсу нижче за оцінками, ніж у студентів-піаністів 1-3 курсу, спостерігається тенденція до його зниження у студентів-вокалістів 4-5 курсу. Показник інтелектуально-творчих здібностей низький у студентів-вокалістів 1-3 курсу, у студентів-вокалістів 4-5 курсу спостерігається тенденція до його підвищення.

Результати свідчать, що протягом навчання у студентів-піаністів та студентів-вокалістів відбувається розвиток структурних компонентів музичних професійних здібностей.

Проведений детальний аналіз отриманих результатів дозволив виявити, що у студентів-піаністів 1-5 курсу вищі оцінки за показником технічності (1 курс $X_{cp} = 0,52$ та 5 курс $X_{cp} = 0,77$), ніж у студентів-вокалістів 1-5 курсу (1 курс $X_{cp} = 0,50$ та 5 курс $X_{cp} = 0,61$). В останніх на першому місці стоїть показник інтелектуальних здібностей (1 курс $X_{cp} = 0,53$ та 5 курс $X_{cp} = 0,70$) і він значно вище за оцінками, ніж у студентів-піаністів (1 курс $X_{cp} = 0,50$ та 5 курс $X_{cp} = 0,69$).

Простежується однакова тенденція розвитку показника творчих здібностей як у студентів-піаністів (1 курс $X_{cp} = 0,50$, 3 курс $X_{cp} = 0,61$, 5 курс $X_{cp} = 0,70$), так й у студентів-вокалістів (1 курс $X_{cp} = 0,50$, 3 курс $X_{cp} = 0,59$, 5 курс $X_{cp} = 0,69$), має повільне зростання на 1-3 курсах, значний розвиток – на 4-5 курсі. Також, ми можемо констатувати, що рівень розвитку творчих здібностей в обох групах на різних вікових етапах є майже однаковим. Таким чином, доведено, що існують взаємозв'язки структурних компонентів візуального мислення з показниками музично-виконавського компонента (технічністю) у студентів піаністів і вокалістів 1-5 курсів. Отримані дані свідчать, що у студентів-піаністів 1-3 курсу існує взаємозв'язок між всіма візуальними операціями й показником інтелектуально-творчого компонента, тіснота цих зв'язків підсилюється до 4-5 курсу, а також у студентів 4-5 курсів виникають значущі взаємозв'язки між візуальними операціями й технічністю, аналітико-синтетичної діяльності й всіма структурними компонентами музичних професійних здібностей.

Необхідно відзначити, що тіснота взаємозв'язків між операціональними компонентами візуального мислення й інтелектуально-творчими здібностями у студентів-вокалістів 4-5 курсів нижче, ніж у студентів-піаністів, але вище, ніж взаємозв'язок з технічністю.

Розкрито, що в роботах студентів-піаністів і вокалістів 1-5 курсу виявлені зв'язки між процесуальними компонентами візуального мислення й структурними компонентами професійних здібностей. Тіснота даних зв'язків збільшується до 4-5 курсу. У студентів-піаністів найбільш значущий є зв'язок між продуктивністю, візуальною оригінальністю, конструктивною активністю й інтелектуально-творчим компонентом, технічністю. У студентів-вокалістів - між продуктивністю, категоріальною гнучкістю, вербальною оригінальністю й технічністю, інтелектуально-творчим компонентом.

Розроблено й апробовано тренінг розвитку візуального мислення у студентів музичних факультетів. Низький рівень розвитку окремих структурних компонентів візуального мислення вимагає проведення програми по оптимізації їхнього розвитку під час навчання, а саме: 1) розвиток структурних процесуальних й операціональних компонентів візуального мислення у студентів-піаністів і вокалістів. Запропонований тренінг з розвитку візуального мислення розрахований на студентів 1-3 курсів. Тренінг складається з 10 занять, тривалість кожного 80-120 хвилин. Тренінгові заняття проводяться в групі 12-15 студентів 2 рази на тиждень. Кожне заняття починається з пояснення, далі представлений опис завдань, які становлять структуру даного заняття. Завдання розроблені за єдиною схемою: процедура проведення вправи, її психологічний зміст, пояснення, у деяких завданнях використовуються приклади для виконання. Послідовність занять побудована за принципом системності в пред'явленні матеріалу й правил організації розвиваючого тренінгу.

У ході контрольного дослідження була доведена ефективність розробленого тренінгу з розвитку візуального мислення у студентів музичних спеціальностей. Аналіз результатів свідчить про зростання рівня розвитку процесуальних характеристик візуального мислення у студентів експериментальної групи після проведення тренінгу. Так, в роботах досліджуваних експериментальної групи значні зміни відбулися в кількісних показниках продуктивності висування візуальних гіпотез (з $X_{cp} = 0,87$ до $X_{cp} = 0,93$), категоріальної гнучкості (з $X_{cp} = 0,45$ до $X_{cp} = 0,53$), вербальної (з $X_{cp} = 1,2$ до $X_{cp} =$

1,38) та візуальної (з $X_{cp} = 1,12$ до $X_{cp} = 1,25$) оригінальності, конструктивної активності (з $X_{cp} = 1,46$ до $X_{cp} = 1,59$).

Для визначення вірогідності отриманих результатів діагностики до її після проведення тренінгу була здійснена перевірка за допомогою критерію Стьюдента. Виявлено значущі різниці між оцінками в роботах студентів експериментальної групи за показниками продуктивності візуальних гіпотез ($t = 4,53$, при $t_{кр} = 2,05$, $p < 0,05$), категоріальної гнучкості ($t = 3,64$, при $t_{кр} = 2,05$, $p < 0,05$), вербальної ($t = 5,27$, при $t_{кр} = 2,05$, $p < 0,05$) та візуальної ($t = 2,89$, при $t_{кр} = 2,05$, $p < 0,05$) оригінальності, конструктивній активності ($t = 5,68$, при $t_{кр} = 2,05$, $p < 0,05$). Як видно за всіма показниками $t > t_{кр}$, що вказує на ефективність розробленого тренінгу з розвитку процесуальних характеристик візуального мислення у студентів музичних факультетів 1-3 курсів навчання.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу ми можемо зробити висновки, що після проведення розвиваючого тренінгу відбулося значне зростання загальної продуктивності візуального мислення, розширення категоріального апарата, розвиток як вербальної, так і візуальної оригінальності. Ефективність тренінгових занять підтверджується значним підвищенням рівня розвитку здібності до складних трансформаційних перетворень у досліджуванних, тобто розширенням операціональних можливостей мисленнєвої сфери.

Отже, результати розвиваючого експерименту підтвердили положення про те, що цілеспрямована організація тренінгових занять відповідно до закономірностей розвитку основних структурних компонентів візуального мислення виступає умовою формування зазначеного виду мислення.

Перспективним для подальшого дослідження є побудова структурно-функціональної моделі процесу створення виконавського образу та механізмів візуального мислення, що сприяють виявленню індивідуальних стратегій його трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Моляко В. А.* Творческая конструктология (пролегомены) / В.А. Моляко. – К.: «Освіта України», 2007. – 388 с.
2. *Симоненко С. М.* Психологія візуального мислення: стратегіально-семантичний підхід / С.М. Симоненко – Одеса: ПНЦ АПН України, 2005.– 320 с.
3. *Тарасова К. В.* Музыкальные способности / К. В. Тарасова // Московская психологическая школа: история и современность: В 3 т. / Под ред. В. Рубцова. Т.1. Кн.2. – М.: ПИ РАО, МГППУ, 2004. – С. 113-117.
4. *Теплов Б. М.* Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов // ИП РАН. – М.: Наука, 2003. – 379 с.
5. *Тихомирова Н.Ф.* Музыкальная психология: учеб. пос. / Н.Ф. Тихомирова, П.П.Скляр // Минкультуры и искусств Украины. – К.: ДМУНЗКМ, 2001. – 92с.
6. *Хуан Їн.* Психологічні особливості розвитку візуального мислення у студентів музичних факультетів / Їн Хуан // Наука і освіта. – 2010. – № 2. – С. 232-236.
7. *Хуан Їн.* Психологічні особливості розвитку структурних компонентів музичних здібностей у студентів музичних спеціалістів / Їн Хуан // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості / [За ред. В.О.Моляко]. – Т.12. – Вип.11. – Ж.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 305-312.

Симоненко С. Н., Хуан Їн. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ВИЗУАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ МУЗЫКАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ У СТУДЕНТОВ-ПИАНИСТОВ И ВОКАЛИСТОВ

В статье раскрываются психологические особенности развития визуального мышления у студентов музыкальных специальностей. Проведено исследование особенностей развития структурных компонентов визуального мышления у студентов музыкальных специальностей. Эмпирическим путем установлены различия в развитии процессуальных характеристик и операциональных компонентов визуального мышления, а также особенности развития структурных компонентов музыкальных профессиональных способностей у студентов-пианистов и студентов-вокалистов, студентов-музыкантов. Выявлены взаимосвязи между структурными компонентами визуального мышления и другими структурными компонентами музыкальных профессиональных способностей у студентов музыкальных специальностей. Разработан тренинг развития визуального мышления у студентов музыкальных специальностей и установлено эффективность его использования с целью повышения уровня развития визуального мышления студентов-музыкантов.

Ключевые слова: визуальное мышление, творческие способности, музыкальные способности, исполнительский образ, образ-концепт, развитие, студенты музыкальных специальностей, тренинг.

Simonenko S. M., Huan Yin. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF VISUAL THINKING DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF MUSIC ACTIVITY OF STUDENTS-PIANISTS AND VOCALISTS

Psychological features of visual thinking development of students of musical specialties are presented in the article. Peculiarities of development of visual thinking structural components of students of musical specialties are researched. Empirically determined differences in visual thinking possessive characteristics and operational components development, and features of musical professional abilities structural components development of students-pianists and students-vocalists, students-musicians. Correlations between visual thinking structural components with other components of musical professional abilities of students of musical specialties are exposed. Training for the visual thinking development for students of musical specialties is worked out and the effectiveness of its using for purposing on visual thinking development level increase of students-musicians is determined.

Keywords: visual thinking, creative abilities, musical abilities, performer image, image-concept, development, musical specialties students, training.

УДК 159.92

Суслова І. В. (м. Севастополь)

РОЗВИТОК ДУХОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті розглядається проблема, пов'язана із необхідністю використання духовно-творчого потенціалу культурної спадщини та мистецтва як могутнього засобу розвитку та формування основ духовності старших дошкільників. Розкрито деякі підходи виховної практики, які дозволяють закласти фундамент особистості дошкільника. Стаття містить порівняльний аналіз особливостей процесу формування духовних цінностей у дітей старшого дошкільного віку який показав, що старший дошкільний вік – найбільш чутливий період, коли закладаються основи формування духовності.

Ключові слова: духовна культура, духовні цінності дитини, духовний світ особистості, духовність дитини – дошкільника, духовно-активна особистість, світогляд.

Постановка проблеми. Становлення та виховання духовності у дітей та молоді – є особливим предметом розгляду суспільства. Її постійна присутність у ідеологічному, інтелектуальному, культурному полі пояснюється тим, що вона не має однозначного й остаточного вирішення, її розуміння й розв'язання залежать великою мірою від соціально-економічного, культурного стану суспільства. Особливо ця проблема актуалізується у час трансфор-